

Vildana Pečenковић

Nermina Delić

SVIJET DJETINJSTVA U KNJIŽEVNOSTI FERIDE DURAKOVIĆ

Sažetak

U modernom svijetu globalizacije, interneta i liberalizacije te kompleksnim uvjetima razvitka bosanskohercegovačkog društva, posebno kulture, nedovoljno pažnje se posvećuje savremenoj književnosti. U tom kontekstu, još je složenije pitanje savremene dječije književnosti, koja je još od vremena izdvajanja kao samostalne formacije uvijek po strani i marginalizirana u odnosu na "književnost za odrasle". U radu se propituje značaj i mjesto književnosti za djecu Feride Duraković. Otkako je kročila u svijet književnosti, ova autorica pokazuje sklonost ka stvaralaštvu za djecu, te nakon slikovnice iz 1989. godine Još jedna bajka o ruži Ferida Duraković piše sve više za djecu te objavljuje zbirke Mikijeva abeceda (1994), Amilina abeceda (1999), Ezopove basne (2007), Vjetrov prijatelj (2009)... Iako se Duraković još tokom prošlog stoljeća situirala kao savremena pjesnikinja u kanon bosanskohercegovačke književnosti ipak su u književnoj historiografiji nedovoljno istraženi elementi koji su oblikovali književnopovijesnu naraciju o njezinom ukupnom stvaralaštvu. Njezina poezija ispisuje individualne traume, iskustva i emocije, a njezin izraz je gust i metaforičan. Sa druge strane, književnost za djecu Feride Duraković je jednostavnija u izrazu kao i slojevitosti, sklona humoru i igri. Uz sporadične studije o pjesništvu Feride Duraković, njezin opus za djecu do danas nije bio predmet istraživanja. Kakav je status književnih ostvarenja za djecu ove autorice u odnosu na njezino stvaralaštvo za odrasle i koliko je Duraković prepoznata kao dječiji pisac, samo su neka od pitanja na koja se u radu nastoji dati odgovor.

Gljučne riječi: Ferida Duraković, dijete, književnost za djecu, Mikijeva abeceda, Amilina abeceda...

Pjesnikinja u potrazi za Istinom i Smislom

Otkako je kročila u svijet književnosti, Ferida Duraković¹ je prepoznata kao pjesnikinja čija će poezija označiti jednu novu epohu u bosanskohercegovačkoj pjesničkoj praksi. Prva zbirka poezije *Bal po maskama* (1977) ponijela je nagradu Književne omladine BiH te nagradu izdavačke kuće "Svjetlost" za najbolju prvu knjigu mladih autora i autorica.

Dvije naredne knjige poezije objavljene osamdesetih godina (*Oči koje me gledaju* i *Mala noćna svjetiljka*), uprkos ženama i ženskom pisanju nesklonom vremenu, situirale su ovu pjesnikinju u kanon bosanskohercegovačkog pjesništva. Potvrda tome je da se Ferida Duraković

¹ Ferida Duraković, pjesnikinja, autorica kratkih priča, spisateljica za djecu, kolumnistica i urednica rođena je 1957. godine u Olovu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu jugoslovensku književnost i srpskohrvatski jezik 1980. godine. Još kao studentica, 1977. godine objavila je zbirku poezije *Bal po maskama* i za nju dobila nagradu Književne omladine BiH i nagradu Svjetlost za najbolju prvu knjigu mladog autora. Napisala je petnaestak knjiga poezije, proze, književnosti za djecu i prevoda sa engleskog jezika. Objavila *Oči koje me gledaju* (1982), *Mala noćna svjetiljka* (1989), *Selidba iz lijepog kraja gdje umiru ruže* (1993), *Srce tame* (1994), *Locus minoris – Sklonost Bosni kao melanholiji* (2008), *Putnici kroz (ne)vrijeme - 50 godina Sarajevskih dana poezije* (s Fadilom Nurom Haver, 2011), *Pokret otpora* (2012), *Dolga e nošta* (2014), *Si paga con la vita* (2015), *Kao kiša u japanskim filmovima* (2018), *Ne lažem Tita mi* (2020). Za djecu je napisala: Još jedna bajka o ruži (1989), *Mikijeva abeceda* (1994), *Amilina abeceda* (1999), *Ezopove basne* (2007), *Vjetrov prijatelj* (2009)... Izabrane pjesme na engleskom *The Heart of Darkness* (White Pine Press, Fredonia, New York), objavila je 1999. godine te dobila nagradu Vasyl Stus Freedom-to-Write Award, PEN New England, USA. Poezija i proza prevedeni su joj na dvadesetak jezika. Radila je kao profesorica maternjeg jezika i književnosti, lektorica, urednica i izvršna direktorica PEN Centra u Bosni i Hercegovini. Živi u Sarajevu i dalje piše za djecu i odrasle.

i njena poezija pojavljuju u svim relevantnim pregledima i antologijama bošnjačkog i bosanskohercegovačkog pjesništva od devedesetih godina do danas.²

Već na početku njezina pjesničkoga puta, kod nje je uočena poetička osebnost u kojoj dominiraju depatetizirani i kolokvijalni izraz, (auto)ironičnost, autoreferencijalnost, intertekstualnost, metatekstualnost, postmodernističko miješanje zbilje i fikcije... Riječ je o poeziji izrazite literarne osviještenosti koja propitivanje različitih tipova pjesničkih diskursa izvodi u jednostavnoj građi svakodnevne izvanknjiževne zbilje.

U antologiji *Novije pjesništvo Bosne i Hercegovine* Stevan Tontić (1990: 48-49) ističe da se Ferida Duraković razvila “u vrsnog pjesnika u čijem glasu ima sigurnosti i duhovne otmenosti, a u tehnici izvođenja pjesničkih oblika zrelosti i elegancije”. Ovaj priređivač smatra da je jezik pjesnikinje u njenim najznačajnijim pjesmama dovoljno supstancijalan i stvaran da mu se može dati puno povjerenje. Povodom objavljivanja druge zbirke pjesama *Oči koje me gledaju*, uočava se rast pjesničke misli te će tom prilikom Marko Vešović (1982: 21) zapisati da je očito da se Duraković “oslobodila mladalačke narcisoidnosti i zakoračila u istinsku zrelost”.

Uslijedila je poezija puna osjećanja, slutnje i melankolije koju je Ferida Duraković pisala do devedesetih godina prošlog stoljeća, a nakon ratnih dešavanja u Bosni i Hercegovini, njenu poeziju su trajno obilježile strahote ratnih razaranja, kojima je pjesnikinja svjedočila u ratnom Sarajevu. Alma Denić-Grabić (2015) u tekstu *Kako spisateljica sagledava domovinu: artikulacija ženskog glasa u poeziji Feride Duraković* naglašava da poezija Feride Duraković otvara pitanje uloge pjesnikinje u vremenu političkih i ideoloških previranja u savremenom bosanskohercegovačkom kontekstu. “U svojoj poeziji Durakovićeva nije podražavateljica i realizatorica pjesničkih konvencija. Naprotiv, vrijednost njene poezije i jeste u tome što pjesmu prilagođava unutarnjem stvaralačkom impulsu i svome talentu” (Denić-Grabić 2015).

Zbirka *Srce tame* (1994), koju čini izbor iz tri objavljene i jedne neobjavljene zbirke stihova, sublimira dvije decenije izrastanja pjesničke misli, te se u istoj zrcali, ne samo poetsko zrenje ove pjesnikinje već i samjerava strujanje u našoj književnosti (Kazaz 1996: 81).

Povodom objavljivanja ovog izbora, Ferida Duraković će zapisati:

Ovaj izbor nastao je na osnovu tri objavljene i jedne neobjavljene knjižice stihova, a rezultat je želja da uspostavim i možda sada shvatim razliku između dvadesetogodišnje studentkinje književnosti i tridesetšestogodišnje kandidatkinje za sahranu na fudbalskom igralištu. Razlika u srcu nije velika, ali u tami srca je bitna: ovaj je mrak mnogo manje gust od onog iz mladosti. Naprosto zato što su očekivanja postala beskrajno mala, pa su se i životni snovi sveli na vodu, zdravlje, dom, knjige i mir umjesto Poduhvata, Istorije, Slave i Ljubavi, pa još sa velikim slovom. (Duraković 1994: 123)³

Vlastitu poetičku višeslojnost, u ovoj zbirci, autorica nije predstavila samo sinhronijski kao raznovrsnost unutar jedne zbirke već i dijahronijski. Zbirka je podijeljena na cikluse koji nas

² Stevan Tontić, *Novije pjesništvo Bosne i Hercegovine* (Svjetlost, Sarajevo, 1990); Enes Duraković, *Antologija bošnjačke poezije XX vijeka* (Alef, Sarajevo, 1995); Enes Duraković, *Bošnjačka književnost u književnoj kritici, Knj. 3, Novija književnost – poezija* (Alef, Sarajevo, 1998); Enes Duraković, Mile Stojić, Marko Vešović, *Antologija bosanskohercegovačke poezije XX vijeka* (Alef, Sarajevo, 2000), Marko Vešović, *Da je barem devedeset treća* (Dobra knjiga, Sarajevo, 2009), Ervin Jahić, *Zašto tone Venecija? Bošnjačko pjesništvo od 1990. do naših dana* (KDBH Preporod, Zagreb, 2012);

³ U tekstu „Genocid i poetika“ objavljenom 2012. godine Ferida Duraković, pozivajući se na Kiša, piše o temeljima na kojima počiva njena poetika: „Pa da: zašto se poezija jednog pjesnika ne bi mogla tumačiti prozom velikog pisca? Pogotovo kad se radi o tome da se poezijom dokumentuje stanje svijesti onog/onih čiju ličnu tragediju u historijskom vrtlogu balkanskih ratova vrijedi zabilježiti mnogo prije nego karakter i uzroke ratova. Jer premalo je empatije u svijetu. Premalo je potrebe da razumijemo Drugoga. Premalo je svega što nije profitabilno...“, Ferida Duraković, „Genocid i poetika“, <http://radiosarajevo.ba/novost/79733/ferida-durakovic-genocid-i-poetika> (dostupno 20. 6. 2019)

hronološki vode iz vremena mladalaštva do zrelog doba i koje prate odrastanje autorice i sazrijevanje lirske subjekte. Riječ je o stilski, konceptualno i sadržajno vrlo različitim pjesmama koje svjedoče o autorskim mijenama tokom godina. Zbirku otvara 1973. godina: „Šesnaest godina. O djevojčici i moru. O moru što se dvadeset godina poslije pretvorilo u krv, kojom je ponovo zaplovio Georg Trakl“ (Duraković 1994: 5). Prva pjesma *More*, „malo poetsko omladinsko čudo“ (Duraković 1994: 123), nastala je kao gimnazijski školski rad na zadanu temu. O njoj će autorica zapisati: „Ako ikad porastem do jednostavnosti, želim ponovo da porastem do ove pjesme“ (Duraković 1994: 123).

Rast pjesnikinje nastavlja se u ciklusu 1977 – *Dvadeset godina*. Lirski subjekt pjeva o „beharu samom. O strahu od običnih stvari, od obične smrti. O sreći što se nudi djevojčicama, a one uporno hoće da budu nesretne“ (Duraković 1994: 9). Treći je ciklus 1982 – *Dvadeset pet godina*: „O beharu i strahu. O svijetu što nas čeka. O ljubavi i knjigama. O smrti, naravno. Siranovoj. O sastajanju. O stvarima srca“ (Duraković 1994: 29). Slijedi ciklus 1989 – *Trideset dvije godine* u kojem su pjesme „o snijegu koji pada na behar na voće. O zatvorenim vratima i suncu. O granatama kojih nema u gradu gdje smo počeli da se rastajemo. O srcu stvari“ (Duraković 1994: 53). Posljednji ciklus je 1993 – *Trideset šest godina* u kojem su pjesme i kratki prozni zapisi „o beharu i smrti pod prozorom kuće koje nema. O granatama i inatu. O vjerovanju u dobre sile. O nesreći što se nudi zrelim ženama, a one uporno hoće da budu sretne. O majci, napokon, u godinama proze“ (Duraković 1994: 93).

U zbirci *Srce tame* moguće je iščitavanje simboličkih kodova, ali onih koji se konstituiraju unutar poetsko-imaginativnog svijeta pjesnikinje i upravo je ta determinanta presudna za njihovo konotativno značenje. Životni i pjesnički rast, pjesnikinja metaforično predstavlja grauiranjem slika na početku svakog ciklusa. Behar, koji simbolizira buđenje života i označava promjenu u ranim godinama pjesnikinje na početku zbirke zadržava svoje osnovno značenje. U kasnijim ciklusima, behar dobiva novo značenje te se povezuje sa strahom, sa snijegom koji pada na behar i u zadnjem (*ratnom*) ciklusu sa smrću. Slično je i sa promjenom osjećanja lirskog subjekta: od sreće u vrijeme mladosti, preko neizvjesnosti koja postaje bremenitija, naznaka granata i slutnje rata do ratnog beznađa koje se pretvara u inat (*granate i inat*). Proces simbolizacije potiču upravo paralelizmi na početku svakog ciklusa koji organiziraju pjesnički tekst i otvaraju ga prema simboličkoj interpretaciji.

Pored poezije, prirodan izraz pjesnikinje su i kratke proze. Njena posljednja objavljena knjiga je zbirka kratkih proza *Ne lažem Tita mi* (2021) u kojoj je dominantan motiv majčinstva i u kojoj se „jasno pokazuje autoričina vještina da uroni u dječije imaginarije, samotnosti i strahovanja, kako bi se korijeni majčinstva u ovom svijetu osvijetlili u svoj svojoj punini“ (Kalamujić prema Duraković 2021: 10). Petnaest proza iz ove zbirke, nastajale su u proteklih dvadeset godina tokom kojih je autorica, po njenim riječima, bila zanesena pričama o smrti i smrtnosti, te ispisane „kao neka vrsta književnog obračuna sa samom sobom i svijetom“ (Duraković prema Hadžović, 2021). Zbirku otvara proza „Pa zar će baš svi poumirati?“ u kojoj se pripovjedačica, dvanaestogodišnja djevojčica, po prvi put susreće sa idejom smrtnosti svih živih bića. U pogovoru zbirke, Faruk Šehić (prema Duraković 2021: 215-216) će zapisati:

Knjiga je to o svemu, ali najviše o smrti, o osjećaju smrtnosti, o odrastanju u doba grubog socijalizma, skoro na margini društva, o patrijarhatu u Bosni i Jugoslaviji, o majkama koje žensku djecu zovu sinovima ili magaradima, o očevima koji pijani pričaju 'dosadne' priče o ustašama, četnicima i partizanima, o crvenoj buržoaziji, o prijateljici

pjesnikinji koja se bori protiv tumora na mozgu i mejlovima se javlja s drugog kraja planete (kao da je već u geografskom podzemnom svijetu), a prije svega i poslije svega ovo je knjiga o jednoj djevojčici koja nikad neće ostariti, bez obzira koliko je život gazio i pokušavao od nje načiniti smrknutu, odraslu osobu.

Poput junakinje iz ove zbirke i Ferida Duraković prkosi vremenu, kulturi, životu i smrti... Optimizam i humor uvijek su prisutni u njezinim tekstovima u kojima se pojavljuju djeca bilo kao pripovjedači, subjekti ili posmatrači radnje. Njen izraz postaje vedriji, jednostavniji i neposredniji u odnosu na onaj u književnosti za odrasle. Stoga je i očekivano da je ova pjesnikinja značajan dio svog opusa posvetila najmlađim čitaocima. *Još jedna bajka o ruži* objavljena 1989. godine pokazala je novo lice Feride Duraković koja je do danas izgradila karakterističnu poetiku i postala prepoznatljiva u bosanskohercegovačkoj književnosti za djecu. Kako bi se mogla sublimirati poetika pjesnikinje, mora se u obzir uzeti i njen izraz u književnosti za djecu. S tim u vezi teoretičar Rade Prelević (1990: 12) opravdano pita: „Možemo li mi imati celovitu predstavu o delu nekog pisca, ako nemamo uvid u njegovo delo namenjeno deci?“ (Prelević 1990: 12)

Istina i Smisao u književnosti za djecu

Svoj stvaralački pečat, Ferida Duraković ostavlja i u književnosti za djecu u kojoj preovladavaju kratke priče. Danas, jedno od najčešće identificiranih obilježja diskursa u književnosti za djecu je govor iz perspektive homodijegetskog pripovjedača (djeteta). Čitatelj je dobio priliku gledati svijet kroz "dječije oči", a samim tim i steći nova iskustva za drugačije aspekte i drugačiji doživljaj svijeta koji nas okružuje. Tako se ni Duraković nije u svojim tekstovima opirala ovom pristupu, nego je isti usvojila i s izuzetnim uspjehom ponudila malim ali i odraslim čitaocima.

U prvom tekstu namijenjenom djeci *Još jedna bajka o ruži*, Ferida Duraković razvija bajkoviti siže nižući epizode o prokletstvu bačenom na Princezu koju je isprosio Princ Sa Mora. Radnja se uporedo odvija u Južnom Kraljevstvu, u kojem odrasta Princeza, i Vilinskom Kraljevstvu u kojem obitavaju vile, koje se ponekad umiješaju u sudbinu ljudi. Zla Vila pretvori Princezu u "najljepšu bijelu ružu u kraljevskom vrtu" što natjera ostale vile da se umiješaju, kako bi skinule kletvu i vratile Princezi ljudsko obličje. Kao i u svakoj bajci, kletva je poništena a Princ Sa Mora ponovo je držao svoju Princezu u naručju.

Motivi iz usmene bajke, poslužili su Feridi Duraković kako bi ponudila jedan novi oblik, ne primarno dječiji, nego namijenjen svim uzrastima. Time je autorica priskrbila sebi pored odraslih i dio najmlađih čitatelja, kojima će se kasnih devedesetih i početkom XXI stoljeća otkriti i kao dječiji pisac koji poznaje i razumije psihologiju djeteta. Dijete ima osoben način razmišljanja i percipiranja, a njihov svijet se različito prikazuje u ranom djetinjstvu i ranoj adolescenciji. S tim u vezi, Ferida Duraković u svojim djelima jednaku pažnju posvećuje i rodnim razlikama te će njene dvije naredne knjige biti namijenjene dječacima – *Mikijeva abeceda* (1994) te djevojčicama – *Amilina abeceda* (1999). Ovakva perspektiva omogućila je autorici da rodne specifičnosti budu razlike u promatranju okoline koja okružuje glavne junake a koji su u suprotnosti sa konvencionalnim svijetom odraslih. Perspektiva u kojoj se čita naivnost, razigranost i iracionalnost definiraju način na koji glavni junaci Miki i Amila spoznaju svijet koji ih okružuje.

U ove dvije zbirke, Ferida Duraković je uspjela kroz sva slova abecede i pojmove na koje asociraju ili počinju te riječi obuhvatiti sve ono o čemu mašta dječije srce. Pjesničku shemu ona oblikuje u igru riječi prožetu humorom, nonsensnim situacijama i maštovitim dosjetkama. Njezina prva abeceda je Mikijeva u kojoj se nalazi trideset kratkih priča, povezanih sa slovima abecede.

Dječak Miki u njima iznosi vlastita iskustva i referira se na svijet koji ga okružuje. Tako se u toj abecedi nalaze pojmovi poput bube, lopte, mraka, računa, tavana, vulkana i drugih, ali i razotkrivaju odnosi u porodici sa roditeljima, djedom, nanom a posebno sa sestrom: "Sestra. Volim je, nije da je ne volim, ali je najviše volim kad spava. Onda mogu da radim neke svoje tajne stvari, a da ona ne otkuca mami ili bližem okruženju". (Duraković 1994: 12)

U tretiranju motiva Ferida Duraković najčešće izabira poetsko-humoristički postupak, to jest naizmjenično se familijarizuje sa pričom i njenim likovima. Već u prvoj zbirci, bilo je očito je da pjesnikinja raskida s dječijom književnom tradicijom i uvodi nov i originalan način pisanja igrajući se leksikom bosanskoga jezika poput djeteta: "Osim što ima raznih krava u našoj zgradi, ima i pravih, na livadi (...) Krava ima slovo k, kao što ga ima i mamina krojačica, i mamin kristal, tatina kola, kompjuter i kredit, tetkini kolači i kino. Krađa ima slovo k, ali to se ne smije. Kakvi! "(Duraković, 1994: 7)

Pet godina nakon Mikijeve, Duraković objavljuje i Amilinu abecedu. U njoj se dječiji svijet sada prikazuje kroz osjećanja djevojčice Amile. Nju pak ne interesiraju pojmovi i stvari bliske svijetu dječaka. Njezina abeceda je sastavljena od pojmova poput: barbika, čitanje, film, hor, nježnost, ideja, jastuk, poster, slava...

CCCC cccc

Crveno

Volim crveno. Kad me mama obuče u crvenu haljinicu, pa mi stavi u kosu crvenu mašnicu i obuče mi crvene lakovane cipelice, ja se sva zacrvenim od zadovoljstva, a moj brat me pogleda s prezirom i kaže: "Fuj, prava curica." Ne bi vam taj nešto crveno obukao ni u snu, da ne bi nalikovao na djevojčice. A ja bih. Još samo da mi mama kupi crvenu kapicu, pa da budem prava Crvenkapica. U tom slučaju moj brat bi sigurno bio vuk jer bi me odmah pojeo od zavisti. Ciciban i maca Cica imaju toliko slova C da ga vjerovatno znaju bolje nego moj brat. Njemu su važne cuke, cigle i crvići, a meni su važne cica-mace, cuclice i cipelice. Ja znam jednu stranu riječ: kad napišem ciao, to se čita ćao i na talijanskom jeziku znači zdravo ili doviđenja. Ciao, c! (Duraković 1999: 3)

Ferida Duraković računa na iskonsko u dječijoj prirodi pa stoga stvari predstavlja u njihovim ljepšim i svjetlijim izdanjima. Uz tu idealizovanu intonaciju dodaje elemente humora kao prirodnu osnovu i nedjeljiv dio svog stvaralaštva. Dječiji književni svijet Feride Duraković sustiže dječiju potrebu da sve oko sebe vidi preobraženo, podložno normama imaginarne logike. Pjesnikinja kao motivske poticaje uzima obične, svakodnevne predmete poput namirnica. Saznajemo da Miki voli da pije voćni jogurt: "Jogurt. Može ako je voćni, ali onaj drugi – eh. Onaj drugi moram da pijem, a voćni moram da sanjam. Bilo bi bolje da je obrnuto. Mama kaže da je jogurt zdrav i da se od njega raste. Ma hajde. Zamislite koliki bih tek od voćnog jogurta porastao!" (Duraković 1994: 7) dok Amila voli da jede đevrek: "Đevrek. To je jedno pecivo što ga rijetko ima kupiti, pa ga onda nana, pošto zna stare dobre recepte, pravi za svoje unuke. Đevrek je okrugao i posut sezamom" (Duraković 1999: 5).

Na taj način, Ferida Duraković pokazuje da poetski motivi mogu biti i alatke za rad, poput eksera ili čak i cigle, te bilo koji drugi predmet kojim se može uljepšati, oplemeniti i učiniti fantastičnim svijet svakodnevice. Naoko nezanimljivu, neknjiževnu temu ona je na zanimljiv, originalan i humorističan način približila djeci. Čitatelj je dobio priliku gledati svijet kroz "dječje oči", a samim tim i steći nova iskustva za drugačije aspekte i drugačiji doživljaj svijeta koji nas okružuje. Tako se ni Ferida Duraković nije u svojim tekstovima opirala ovom pristupu, nego je isti

usvojila i s izuzetnim uspehom ponudila malim ali i odraslim čitaocima. U svakoj njenoj priči, u svakoj pojedinosti, ogleda se cjelina svijeta, bezbroj likova i situacija: sve je u pokretu, sve živi – govori, igra se. Ferida Duraković svijet vidi očima djeteta, kao igru, bajku, zato u njenim pričama ne tražimo neku duboku mudrost ili pouku, već na postavljena pitanja nalazimo jednostavne odgovore, brze i spontane – dječije. Prvi sukob nastaje zbog nerazumijevanja infantilnog subjekta i (racionalne) odrasle osobe najčešće prikazane u liku člana porodice ili bliskog prijatelja.

Priznajem da u knjigama za odrasle ne razumijem baš mnogo, ali ni odrasli ne razumiju bajke onako kao djeca, pa smo kvit. Kad se tata raspriča o tome kako ćemo imati puno para i putovati na more, mama samo kaže: "Bajke, dragi moj." On onda zašuti, a meni ga žao jer ne vjeruje u bajke. Kad bi samo malo vjerovao, onda bismo možda stigli do mora. Ali, ko meni da vjeruje, ja sam mala. Ali neću da im se miješam u život, neka žive u uvjerenju da su bajke neostvarljive. (Duraković 1999: 4)

Osnovno osjećanje koje prožima djela za djecu Feride Duraković je ljubav: ljubav prema svemu što je lijepo, iskreno, što nas čudi i plijeni dječiju ljubopitljivu pažnju. Ljepota i radost bi trebale i biti jedini prostor u kome se kreće dijete. Likovi su djeca koja uživaju u ljubavi i sreći i ne pomišljaju na nesreću. Zato u njenim pričama, karakterističnim za pojedina slova abecede, rijetko nailazimo na primjere sjetnih raspoloženja i dječijih nesreća.

Mnoštvo tema, od historijskih do svakodnevnih dječjih radosti i problema, čini književnost Feride Duraković interesantnom, posebno gradskom djetetu, djetetu u urbanoj sredini. Upravo izborom ovakvih motiva autorica prikazuje svijet dječijih stvarnih zbivanja, a ne neki imaginarni svijet. Ovako izražene istine dijete i može da prihvati kao svoj izbor jer su mu znane i bliske. Iskustvo pripovjedača (u ovom slučaju djeteta) započinje unutar porodice, gdje se dijete uvodi u kompleksnost ne samo porodičnih, nego i odnosa u društvu. Tako se i riječ umor u svijetu djevojčice Amile pokazuje kao nešto od čega pati samo mama, jer ona nema vremena za odmor, ali na taj način i djetinjom ozbiljnošću propituju ozbiljne stvari poput muško-ženskih odnosa i raspodjele poslova: "Ustvari, koliko ja vidim, u kući je samo mama umorna izistinski, a ostali se samo prave: tata dođe s posla, ruča, i odmah na kauč i pod novine, kao, jako je umoran, kao da mama isto ne radi. Ali mama mora da radi a on mora da spava! To nije pravedno." (Duraković 1999: 15)

Duraković dječiji svijet prihvata i prikazuje kao jedino moguću i dovoljnu realnost. Kako ističe Tvrtko Kulenović u predgovoru *Mikijevoj abecedi* "kao dječiji pjesnik i pisac, Ferida Duraković posjeduje onu toplinu i nježnost (ne i naivnost) koja je za komunikaciju sa mladim bićem neophodna, ali zvuk te topline i nježnosti je moderan zvuk, prožet humorom i ironijom, i "iščašenim" slikama realnosti koje upozoravaju na ozbiljnost života." (Kulenović 1994: 16). Humor i neidealizirani svijeta djetinjstva su način na koji Ferida Duraković pomaže djeci da savladaju abecedu života i svijeta koji ih okružuje. Djeca su glavni junaci u filmu koji se zove život, ne prilagođavaju stvarnost sebi, već sebe stvarnosti, prihvataju realnost uživajući u onome što im pruža život vjerujući da su bajke moguće baš poput djevojčice Amile koja zapaža : „Čudni odrasli! Evo, obećavam: kad odrastem, vodit ću tatu i mamu na more – neka im se bajka ostvari, iz inata!“ (Duraković 1993: 4)

Zaključak

Ma kako posmatrali književno djelo Feride Duraković, ne možemo joj osporiti životnost i posebna snagu izraza. Ova autorica je jedan od rijetkih slučajeva u bosanskohercegovačkoj književnosti koja kroz dvostruku, oprečnu vizuru promatra svijet oko sebe. Jedna je vizura

pjesnikinje, odrasle osobe, u čijoj se poeziji čita tegoba savremenog bosanskohercegovačkog društva, ratnog i postratnog perioda i besmisla rata, a druga je optika maštovitog, iskonski dubokog dječijeg kojom na sve stvari, bića i pojave gledaju djeca. Ferida Duraković je pjesnikinja koja usporedno uspostavlja komunikaciju i sa odraslim i neodraslim čitateljima.

Jednostavnost izraza, bliskost dječijoj logici, karakteristična sukobljenost postavljena u životno - stvarne relacije čini djela Feride Duraković sponom između djeteta i realnosti i daju svojevrsan pečat njenoj književnosti za djecu. U toj književnosti nema nostalgичnih tonova za bezbrižnim djetinjstvom, ali zato ima svega što današnje dijete zanima. Durakovićeva je pjesnikinja koja ulogu djeteta igra i više nego odlično. Ona poput djeteta postavlja pitanja i traži odgovore, ustrajući i na leksičkoj i analoškoj kreativnosti.

Kako djeca vide sebe u interakciji sa svojom zbiljom – to su dominantni motivi njenih proza za djecu. One nisu poput ozbiljnih stihova za odrasle koje djeca ne razumiju, jer kako kaže djevojčica Amila: "Priznajem da u knjigama za odrasle ne razumijem baš mnogo, ali ni odrasli ne razumiju bajke onako kao djeca, pa smo kvit." (Duraković 1999: 4) Opusom Feride Duraković dominira vedrina, neposrednost i dječija lakoća izraza koji upravo zbog toga ima budućnost i svoje mjesto u obaveznoj školskoj lektiri.

Literatura

1. Denić-Grabić, Alma (2015), Kako spisateljica sagledava domovinu: artikulacija ženskog glasa u poeziji Feride Duraković, Knjiženstvo: časopis za studije književnosti, roda i kulture, Vol 5, No. 5, Article 14, <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi/2015/zenska-knjizevnost-i-kultura/kako-spisateljica-sagledava-domovinu-artikulacija-zenskog-glasa-u-poeziji-feride-durakovic#top> (dostupno 2.2.2022.)
2. Duraković Ferida (1994), *Mikijeva abeceda*, Vodnikova domacija, Ljubljana
3. Duraković Ferida (1999), *Amilina abeceda*, Međunarodni centar za mir, Sarajevo
4. Duraković, Ferida (1994), *Srce tame*, Bosanska knjiga, Sarajevo
5. Duraković, Ferida (2018), *Kao kiša u japanskim filmovima*, Dobra knjiga, Sarajevo
6. Duraković, Ferida (2021), *Ne lažem Tita mi*, Nomad, Sarajevo
7. Garić, Medina (2021), "Priče o pronalaženju smisla u životu ispunjenom smrću", *Novi izraz*, časopis za književnu i umjetničku kritiku, br. 81-82, str. 100 – 108.
8. Hadžović, Eldin (2021), Ferida Duraković: Bosanska žena je ubijena u pojam, intervju, *Prometej.ba*, 08.06.2021 dostupno: <http://www.prometej.ba/clanak/intervju/ferida-durakovic-bosanska-zena-je-ubijena-u-pojam-4886>
9. Kalamujić Lejla (2021), "Kratke proze o nama", u: Duraković, Ferida, *Ne lažem Tita mi*, Nomad, Sarajevo
10. Kazaz, Enver (1996), Razbijanje monoglasnosti pjesme, *Lica*, Nova serija, Vol. I, br.1-2, str. 81-83.
11. Kulenović Tvrtko (1994), "Bilješka o piscu", u: Duraković Ferida, *Mikijeva abeceda*, Vodnikova domacija, Ljubljana
12. Prelević, Rade (1990), Razvoj svesti o dječjoj književnosti BiH, *Dječija književnost naroda i narodnosti BiH*, Veselin Masleša, Sarajevo
13. Tontić, Stevan (1990), *Novije pjesništvo Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo
14. Vešović, Marko (1982), Od igre do mučnine, *Odjek*, XXXV, br. 20, str. 21.

THE WORLD OF CHILDHOOD IN LITERATURE OF FERIDA DURAKOVIĆ

Abstract

In the modern world of globalization, the Internet and liberalization, as well as the complex conditions of development of Bosnian society, especially culture, insufficient attention is given to contemporary literature. In this context, the issue of contemporary children's literature is even more complex. Since it has existed as an independent formation, it has always been on the sidelines and marginalized in relation to "adult literature". The paper is dedicated to the importance and place of children's literature by Ferida Duraković. After the picture book from 1989, *Another Fairy Tale About A Rose*, Ferida Duraković writes more and more for children and publishes *Miki's Alphabet* (1994), *Amila's Alphabet* (1999), *Aesop's Fables* (2007), *Wind's Friend* (2009) ... Although Duraković was situated during the last century as a contemporary poet in the canon of Bosnian literature, the elements that shaped the literary-historical narrative of her overall work are insufficiently researched in literary historiography. Her poetry writes individual traumas, experiences and emotions, and her expression is dense and metaphorical. On the other hand, literature for Duraković's children is simpler in expression, tends to humor and play. In addition to sporadic studies of Ferida Duraković's poetry, her work for children until today has not been the subject of research. What is the status of the author's literary works for children in relation to her work for adults and how much Duraković is recognized as a children's writer, are questions that wants to be answered in the paper.

Keywords: Ferida Duraković, child, children's literature, Miki's alphabet, Amila's alphabet ...